

VII. DERS

Marleu-Ponty

Tensel Özne – Özne Olarak Beden

“Ben kendi bedenimim.” Descartes’a kadar götürülebilecek olan kendinin bilinci anlayışı, Ponty’de beden fenomenolojisi ile açıklanmaktadır.

Beden nedir?

Platon anlayışında beden bir yüküttür. Materyalist anlayışta ise beden bir makinedir. Ponty, genel olarak bedeni sorgulamaz ve genel bir tanım aramaz. Ona göre, “ben”im kendi bedenim sınıırımdır; bu bağlamda bir “sıfır” noktasıdır. Beden ile “kendi bedenim” (kendisi olduğum beden) arasında ayırım yapar.

En fazla, bedenim olabiliyorsam, söz konusu olan nasıl bir “beden”dir? Kendi-bedeni olmak ne demektir? Kendi-bedenimi algılamak ile başkalarını algılamak, kendi bedenimi bilmek ile dış dünyayı bilmek arasında fark var mıdır? Beden, bir “nesne” midir?

Özne onu “bilmeden” de varolan nesnelere var mıdır? Herhangi bir özne ona yönelmeden de varolan şey nesne midir? Kavramsallaştırma öncesinde varolan şeylerin nesneleşmeleri özne ile gerçekleşir. Buradan yola çıkarak iki nesne türü ayrımlanabilmektedir:

- Fiziksel Nesne
- Yönelimsel Nesne

Her yönelimsel nesne fiziksel olmayabilir; ancak her fiziksel nesne yönelimsel nesne olma olanağını taşır. Nesne, algılama, betimleme anında karşımda duruyorsa fiziksel nesne, durmuyorsa yönelimsel nesnedir.

Yansıtıcı da olsa tasarımsal da olsa, nesne özneyi gerektirir. Bu bağlamda “beden” bir nesne midir? Kendi-bedenimizi bir nesne olarak göremeyiz. Nesne ile aramızda daima bir “mesafe” varken, kendi-bedenimden uzaklaşabilmem olanaklı değildir. Descartes, bu mesafeyi koyabilmekte ve bilinç ile beden arasındaki ayrımı bu temelde savunmaktadır. Kant’a göre de nesne, “önde duran”dır. Bir şeyin nesne olması, o şeyi karşıma alabilmeyi, o şeyle arama mesafe koyabilmeyi gerektirir. Descartes, bedeni nesne olarak görürken bu mesafeyi kurgusal(düşünsel) olarak koymaktadır.

Ponty’de beden “açık” bir şeydir. Bu nedenle bedenın açılmasında temel alınan varoluşsal kategori ‘dünyada-olmaklık’tır. “Dünyadalık” öncelenmektedir. Bedenin temel yüklemeleri davranışlar [deneyimler]dir. Bunların öznesi de ‘ben’, yani ‘beden’dir. Bu, fenomenolojik bakışın sonucudur. Metafizik düşüncenin sonucu ise bedenın bir “kabuk” olarak düşünülmesine varabilmektedir. Ponty’ye göre kendimizi saf bilinç olarak değil, bir beden olarak buluruz. Ben, bedene doğan bilincimdir. Beden, dünyanın ölçüsü olan sıfır noktasıdır. Dünya, bedenın tenine katılır. Başlangıç, en somut olan, bedendir. Beden, doğrudan deneyimlenir. Amaç, bilinç-beden birlikteliğini, indirgemeci davranmadan açıklayabilmektir. Cogito’ya indirgenen bilinç, beden’i açıklayamaz halde kalmaktadır. Descartes’ın düşünce zinciri ile her şeyi açıkladıktan sonra, bedeni materyalist tarzda açıklaması çelişkilidir. Ona göre, beden bir makinedir.

Benim-bedenim ile diğer bedenler arası ilişki nasıl açıklanabilir? Diğer bedenleri gerçekten algılıyor muyum?

Ben, kesintisiz olarak bedenimi algılarıım. Algı, klasik anlamda, algılanan ile mesafe açmaktır. Beş duyu ile karşımıza alabildiğimiz şeyleri duyumsamaktır. Ponty’ye göre, ‘beden’ algılayan algılanandır. Beden, hem algılayan hem de algılanandır. Dünya sürekli olarak ‘beden’i ihlal eder. Beden ile dünya arasında diyalektik bir ilişki vardır. Dünya ile alış veriş, diyalektik bir gerilimin sonucudur ve anlam çokluğunun temelidir. Dünya ile ilişkideki beden anlayışı solipsizmin de önüne geçmektedir.

Kendi bedenimi gözlemleyebilir miyim? Gözlemek ile algılamak arasındaki fark nedir?

Ben, bedenimi gözlemleyemem, fakat algılayabilirim. Bu, yönelimsel nesneden de farklıdır. Yönelimsel nesne, tasarlamayı da içerir. Beden, bir tasarım değildir. Beden terkedilemez; bu nedenle de gözlem için gereken “mesafe” oluşturulamaz. Bedenin öznesi olmak, bilinç ile bedenın ayrıştırılmasını gerektirir; bu da idealist bir yaklaşımdır. Ponty’ye göre ise bilinç, bilinç olarak bedenleşir ve beden olarak açılır. Bu nedenle, bilinç-beden ayrıştırılamaz. İnsan, bedeni ile “açılır”. Beden, karşıya alınamadığından, tek perspektife sahiptir. Kendisi olduğumuz şeye, karşıdan bakma olanağı yoktur. “Beden olmak, ebedi tutukluluktur.” Bundan bir özgürleşme ya da ayrılma söz konusu değildir. Ponty’nin önkabulleri [benim kendi bedenim olmam] tutuklu olmak halini negatif olmaktan çıkarır.

Beden, olumlanmaktadır. Öte-dünya, ruhun ölümsüzlüğü gibi kavramlar ortadan kaldırılmaktadır.

Algılama, bilişsel bir algılama değildir. Bilinç temelli bakmamaktadır. İnsan olmak denilen şey bir bütündür ve dünyadadır. Ancak refleksiyon (düşünüm) ile bölünme yaşanır ve bilinç – beden ayrışır. Oysa böyle ayrımlar yoktur; refleksif düşünmenin sonucudur. Sıfır noktası bir bütündür. Pre-refleksif deneyim her şeyi bütün olarak verir.

Bedenimi algılamak, bedenimin bilincinde olmaktır. Oysa diğer bedenleri sadece gözlemleyebilirim; onlar “karşımda”dır. Ponty, Algılama – Gözleme ayrımını böyle koyar. Algılama, ontolojik bir algılamadır. Ancak bu da başka bedenlere ulaşma durumunu sorun haline getirmektedir. Bedenimizi, kendimizde yaşarız. Bu düşünce ile Wittgenstein’in öznel dilin aktarılamazlığı savı ile paralellik kurmak mümkündür. Ponty, dünyadalık ile başladığı için solipsizme düşmez. Öteki ile ortak alan paylaşma durumu söz konusudur. Yapılamayan, öteki’nin bedeninin bilincine varabilmektir. Ortak alan içerisinde kaybolmak, kendi-bedenimin farkındalığını da önler. Otantiklik arayışı, “ben kendi bedenimim” ile başlar. Bu, farklılaşmak, topluluktan çıkmaktır. Bu farklılık ile kendi bedenimi algılarken ötekini gözlemlerim. Ponty, kendi-için-varlığı metafiziksel olarak ele almaz; beden olarak görür.

Gadamer

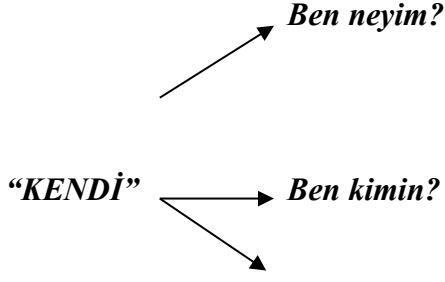
- ***Anlamanın evrenselliği, tarihsel bilinç, estetik bilinç, hermeneutik’in evrenselliği nedir?***

UYARLAMA

- Anlamların yenileşmesi
- Geçmiş’i şimdiye almak
- Geçmiş’in bizi terketmemesi
- Her şeyi geçmiş perspektifi ile anlamak

RİCOEUR

Benim kendimin açılmanması ne demektir?

[Kendinin hermeneutik'i]

- **Varlık**
  - **Özgürlük**
  - **Doğa**
  - **İstek (İstemenin gücü)**
- } **Özgürlük € Doğa İlişkisi**

Cogito bir ne'liktir. Descartes, tekil olanı, farklılıkları sıyırdıktan sonra cogito'ya ulaşmıştır. “Ben neyim?” sorusu ile “Ben kimin?” soruları farklıdır. İki soruya verilen yanıtların niteliksel farklılıkları vardır. “Ben kimim?” sorusu bireye daha yakın yanıtlarla cevaplandırılır. “Ne?” sorusu edimleri anlatmaz; hazır-verili olanı anlatır. Kimlik sorusu ise dünya içinde olmak, eylemek ile ilgilidir; ancak yine de tümel kavramlara dayalıdır. Kant ve Descartes'ta ben neyim sorusu yanıt bulabilirken, sonrasında kimlik sorusu ön plana çıkmaktadır. İnsan varoluşuna yönelme söz konusudur. Ancak ‘kimlik sorusu’ da “ben”i anlatamamaktadır.

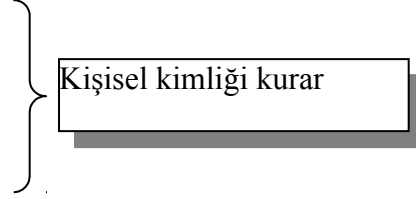
“Kendi”nin açılmanması ise diğer iki sorudan farklıdır. Geçmiş, Şimdi ve Geleceği kuşatan bir sorudur. Diğer sorular (ne'lik sorusu ve kimlik sorusu) “şimdi”ye ilişkin ya da zaman üstüdürler. “Düşünen bir şey” olmak, düşüncenin kendisine dönmesidir; ancak bu “ben”i tanımlamakta yetersizdir. Tarihselliği, yitimsizliği ve olanaklılığı içermeyen, her şeyi kuşatan bir cogito “kimlik sorusu”na yanıt oluşturamamaktadır.

“Bana ‘öykünü’ anlat” dendiğinde anlatılan “ben”midir yoksa “ben-olmayanlar” mıdır? Burada, ‘ben’in kendisi değil, ‘ben’in içine katıldığı bir şey anlatılmaktadır. Varoluşun

katıldığı bağlam anlatılmaktadır. Bu katılım ile bağlamın farklılaşması söz konusudur. Yalıtılmış bir ‘ben’ anlatılamaz. Bu nedenle cogito bütün farklılıkları kendinde öldürmüş, yalıtılmış ve kendini ararken kendinin uzağına düşmüştür.

Anlam bağlamlarına sahip olmak, konuşmak, eylemek, ahlaki sorumluluğa sahip olmak “ben”i kurmaktadır.

- Konuşmak
- Eylemek
- Anlatmak
- Ahlaki sorumluluk

Tözel bir tin gibi ya da salt bedensel bir varlık olarak kişisel kimlik tanımlanamaz. Kişisel kimlik, bireye özgüdür. Bu, kendini onaylamadır. Şüphe ile ulaşılan bir nokta değildir. Kendi’yi kendi-dışı ile ilişkisi belirliyorsa, kendi-dışı’ndan şüphe ederek ‘kendi’ tanımlanamaz ve anlatılamaz. Kendi kimliğimizi oluşturan şeyler dünyada bulunuş biçimimizdir. Kişisel kimlik, “**anlatı kimliği**”dir.

Ricoeur

1.dönem : İstencin Yaratıcılığı : Özgürlük-doğa ilişkisi

2.dönem : Metafor ve Anlatı konusu

3.dönem : Kişisel kimlik – Anlatı kimliği düşüncesi

Varlık, potansiyellik ve aktüellik olarak temeldedir. Öz’den önce eylem vardır. Bu, eyleyebilme yetisidir. Eylemin olanağı da eylemin içerisinde yer alır. Varlık, eylemdir; hem potansiyellik hem de aktüellik alanında eylemdir.

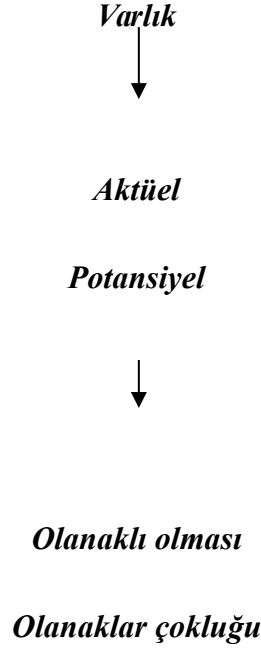
VARLIK ☾ ***Effort (Olanak, gayret, çaba)***

“Eylem” ‘öz’den önce gelir.

Bir şeyi o şey yapan şey özür. Varlığın olanak olması öz olmasından önce gelir. Varlık ile insan varoluşu arasındaki ilişki nasıl kurulabilir? İnsan varoluşu ile varlık arasındaki

ilişki en yakın ilişkidir. Bu ilişkiyi olanaklı kılan eylemdir. Eyleyebilen, insan varoluşudur. Bu *isteme gücüne* insan sahiptir.

Descartes'ta bu yakınlık düşünce temelinde kurulurken, Ricoeur'da eylem ile kurulmaktadır. Eylem ile insan varlığa katılır. İnsan, yitimli varoluşu ile varlığa / varolana katılmaktadır.

Formu baştan belirlenmiş olana yönelmiş bir potansiyel – aktüel söz konusu değildir. Aristoteles'ten farklı bir yaklaşımdır. İnsanın somut eylemi aktüeldir; ancak gerçekleşmemiş olanaklar çokluğu potansiyeldir. Olanaklar çokluğu potansiyeli oluşturmaktadır. Bu çokluk içerisinde biri yerine getirilir. İnsan, eyleyebilme olanaklarını açar ve bu kesintisiz bir devinimdir.

Özgürlük ve doğa bağıntısı, insan varoluşu ile birlikte aktüel – potansiyel ilişkisini de doğrulamalıdır. “Doğa ve Özgürlük”te şu betimleme yapılmaktadır: “İnsanlar doğayı kontrol altına almaya çalışmışlardır. Doğayı kontrol altına alma düşüncesindeki ilk dönem(tanım), toplumsal kurumlar ortaya çıkmadan önce doğanın kaos ve şiddet alanı olarak görülmesidir. Bu yolla doğal olan yadsınmakta, olumsuzlanmaktadır. İkinci tanım, teknoloji ve sanatın gelişmesi ile insan eliyle yapılan / yaratılan şeyler (yapma şeyler) ve doğal şeyler ayırımına dayanır. Doğal şeyler, kendiliğinden olan şeylerdir. İnsan eli bunlara deydiğinde, anlam kazanırlar. Üçüncü tanım, dilin ortaya çıkması ile dile gelenler / söze gelenler ve doğanın dile gelmeyen sessiz varoluşu ayırımına dayanır. Doğal olan, anlam alanından uzaklaştırılmaktadır.

Üç durumda da doğa yıkılmaya çalışılır. Bunun düşünsel yansıması Antik Felsefe, Modern Bilim, Kartezyen Felsefe'dir. Ricoeur, doğayı oluvmayı amaçlar. Doğayı oluvmak, ona katılan olarak insanın kendisini de oluvması anlamına gelmektedir.

Doğal alanda kendi kendinden varolma / kendiliğinden varolma, iç dinamik vardır. "Ben"deki bu iç dinamik "istemektir". Varolmayı istemek, varlıkta kalmayı istemek doğadır. Bu, dinamik bir istektir. Varlık ile 'istemektir' arasındaki bağıntı, Varlık-özgürlük-istemektir-doğa ilişkisinde önem taşır. Hegel, en temelde isteği, 'ben'de olmayana yönelme, kendinde yoksun olana açılma olarak tanımlamaktadır. İstemektir, Varlığın yokluğunda / yoksunluğunda varlığı istemek ve varlığı onaylamaktır. Ricoeur'un bu yaklaşımı doğayı oluvmak adına öne sürülmüş bir yaklaşımdır. Özgürlük, doğa olarak açılır. Bunun ontolojik temelleri irdelenmektedir. Doğa, "yabancı-olan" değildir. Doğa, özgürlüğün dolayımıdır. Özgürlük, doğa dolayımı ile varolur. Özgürlüğün doğa olması, insanın özgürlüğe katılması anlamına gelir. Doğa, insanın kendini açma ve kendini gösterme biçimidir. Doğa, isteme gücüdür ve insandaki isteme ile bağıntılıdır. Doğanın kendisi "istemektir".

Olanaklar çokluğu ve o yitirilmeden sadece birinin gerçekleşmesi arasındaki ilişki, varlığın yoksunluğunda varlığı istemek ve onu onaylamanın anlamıdır. Eylem, onaylamanın kendisidir. Varlık, hiçlik olarak tanımlanamaz. Oluvmak sürer; varlık hiçlikte bırakılmaz. Yadsımak, geçmiş yadsımdır. Yadsınamayan, insanın kendisi ve yaşama biçimidir. Sadece yadsımda kalındığında eylemde bulunulamaz. Oluvmacı bir diyalektik söz konusudur. Eylemin işlerliğini sürdürebilmesi ve genişleyebilmesi için olumsuzlama bir araçtır; amaç değildir.